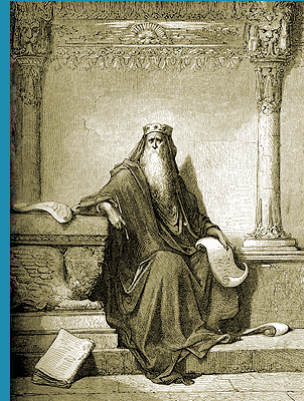

“Vertrouw op de HEER met heel je hart” (Spr 3,5a)

Het boek Spreuken als richtsnoer voor hoop en vertrouwen

Bryan Beeckman

Gustave DORÉ, *King Solomon*, in *The Book of Proverbs*, ca. 1866.

Didachè-studiedagen Bijbel 22-23 augustus 2023

Inhoud

1. Het boek Spreuken: een korte introductie
2. Hoop en vertrouwen in Spreuken
3. Besluit

1. Het boek Spreuken: een korte introductie

1.1 Wat is wijsheidsliteratuur?

- חִכְמָה (*chokmah*)
- Nadenken over alledaagse en tijdloze vragen
- Job, Spreuken, Prediker, Hooglied, Wijsheid van Salomo en Wijsheid van Jezus Sirach

1. Het boek Spreuken: een korte introductie

1.2 Wat is een spreuk?

- מִשְׁלֵי (*mišlê*), Παροιμῖαι (*Paroimiai*) of *proverbia* (Latijn)
- Voorbeelden:
 - (a) hedendaags:
Na regen komt zonneschijn.
 - (b) Spreuken:
Het begin van alle kennis is ontzag voor de HEER;
alleen een dwaas veracht wijsheid en wijst vermaning af. (Spr 1,7)

1. Het boek Spreuken: een korte introductie

1.2 Wat is een spreuk?

- Gericht op mensen die verstandig zijn
Ze zijn duidelijk voor iemand met inzicht,
eenvoudig voor wie kennis heeft verworven. (Spr 8,9)
- Gaan vaak over het contrast tussen groepen mensen
Een wijze loopt niet met zijn kennis te koop,
het gebazel van een dwaas brengt een ramp nabij. (Spr 10,14)
- Ook andere onderwerpen komen aanbod
Luister naar je vader, hij die je verwekt heeft,
veracht je moeder niet wanneer ze oud is. (Spr, 23,22)

1. Het boek Spreuken: een korte introductie

1.3 Structuur

- Hebreeuwse tekst (= Masoretische Tekst)

	verzen	inhoud
I	1,1-9,18	Proloog
II	10,1-22,16	Spreuken van Salomo
III	22,17-24,22	Dertig uitspraken van de wijzen
IV	24,23-34	Verdere uitspraken van de wijzen
V	25,1-29,27	Hizkia's collectie van de spreuken van Salomo
VI	30,1-33	Woorden van Agur
VII	31,1-31	Woorden van Lemuëls moeder

1. Het boek Spreuken: een korte introductie

1.3 Structuur

- Griekse tekst (= Septuaginta)

	verzen	inhoud
I-III	1,1-24,22	Proloog + Spreuken van Salomo + dertig uitspraken van de wijzen
VI, deel 1	30,1-14	Woorden van Agur (deel 1)
IV	24,23-34	Verdere uitspraken van de wijzen
VI, deel 2	30,15-33	Woorden van Agur (deel 2)
VII, deel 1	31,1-9	Woorden van Lemuëls moeder (deel 1)
V	25,1-29-27	Hizkia's collectie van de spreuken van Salomo
VII, deel 2	31,10-31	Woorden van Lemuëls moeder (deel 2)

1. Het boek Spreuken: een korte introductie

1.4 Auteur, literaire stijl en ontstaansmilieu

- Koning Salomo? (= pseudepigrafie)
- Collectie van spreuken van meerdere auteurs!
- Literaire stijl: verschil tussen hoofdstukken 1-9; 10-29; 30-31
- (a) 1-9: introductie, langere gedichten
- (b) 10-29: korte gezegden
- (c) 30-31: vier bijlagen die het boek afsluiten:
 - (1) 30,1-9: De woorden van Agur
 - (2) 30,10-33: Epigrammen en aforismen
 - (3) 31,1-9: De woorden van Lemuels moeder
 - (4) 31,10-31: De sterke vrouw

1. Het boek Spreuken: een korte introductie

1.4 Auteur, literaire stijl en ontstaansmilieu

- Ontstaansmilieu: discussie mbt hoofdstukken 10-29

(a) Volksgezegden voor niet-geschoold publiek

Slaap niet al te graag, dan word je niet arm,
sta vroeg op, dan heb je genoeg te eten. (Spr 20,13)

(b) Schools/intellectueel milieu

Gedraag je niet aanmatigend in aanwezigheid van de koning,
ga niet op de plaats van een voornaam persoon staan.

Het is beter dat de koning je naar voren roept
dan dat hij je plaats laat maken voor een edelman. (Spr 25,6-7)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.1 Woorden in Spreuken die hoop en vertrouwen uitdrukken

Concept	Hebreeuws woord	Vertaling	Attestaties in Spreuken	Aantal
Vertrouwen	אָמֵן (<i>aman</i>)	vertrouwen op, geloven in	11,13; 14,15; 25,13; 26,25; 27,6	5
	בָּטַח (<i>batach</i>)	vertrouwen	3,5; 11,15.28; 14,16; 16,20; 28,1.25.26; 29,25; 31,11	10
	בֵּטַח (<i>betach</i>)	geborgenheid, vertrouwen	1,33; 3,23.29; 10,9	4
	חָסָה (<i>chasah</i>)	toevlucht zoeken	14,32; 30,5	2
	מִבְטָח (<i>mibtach</i>)	toevluchtsoord, schuilplaats	14,26; 21,22; 22,19; 25,19	4
Hoop	יָחַל (<i>yachal</i>)	(ver)wachten	/	0
	קָוָה (<i>qavah</i>)	hopen, wachten op	20:22	1
	שָׁבַר (<i>sabar</i>)	wachten, hopen	/	0
	תּוֹחֵלֶת (<i>tocheleth</i>)	hoop	10,28; 11,7; 13,12	3
	תִּקְוָה (<i>tiqvah</i>)	verwachting, hoop	10,28; 11,7.23; 19,18; 23,18; 24,14; 26,12; 29,20	8

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.1 Woorden in Spreuken die hoop en vertrouwen uitdrukken

Concept	Hebreeuws woord	Vertaling	Attestaties in Spreuken	Aantal
Vertrouwen	אָמֵן (<i>aman</i>)	vertrouwen op, geloven in	11,13; 14,15; 25,13; 26,25; 27,6	5
	בָּטַח (<i>batach</i>)	vertrouwen	3,5; 11,15.28; 14,16; 16,20; 28,1.25.26; 29,25; 31,11	10
	בֵּטַח (<i>betach</i>)	geborgenheid, vertrouwen	1,33; 3,23.29; 10,9	4
	חָסָה (<i>chasah</i>)	toevlucht zoeken	14,32; 30,5	2
Hoop	מִבְטָח (<i>mibtach</i>)	toevluchtsoord, schuilplaats	14,26; 21,22; 22,19; 25,19	4
	יָחַל (<i>yachal</i>)	(ver)wachten	/	0
	קָוָה (<i>qavah</i>)	hopen, wachten op	20:22	1
	שָׁבַר (<i>sabar</i>)	wachten, hopen	/	0
	תּוֹחֵלֶת (<i>tocheleth</i>)	hoop	10,28; 11,7; 13,12	3
	תִּיקְוָה (<i>tiqvah</i>)	verwachting, hoop	10,28; 11,7.23; 19,18; 23,18; 24,14; 26,12; 29,20	8

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.2 Een analyse van de distributie en het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.2.1 Hoop

(a) *qavah*

- 47x in MT
- Vnl. Psalmen en Jeremia
- 1x in Spreuken

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.2 Een analyse van de distributie en het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.2.1 Hoop

(b) tiqvah

- 32x in MT
- 'verwachting, hoop'
- Vnl. wijsheidsliteratuur (Job en Spreuken)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.2 Een analyse van de distributie en het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.2.2 Vertrouwen

(a) batach, betach en mibtach

- בטח (*btch*)
- veiligheid of vertrouwen hebben in iets of iemand uit
- *betach* en *batach*: Psalmen (48x), Jesaja (22x), Jeremia (20x), Spreuken (14x) en Ezechiël (13x)
- *mibtach*: 'toevluchtsoord, schuilplaats'; 15x MT (vnl. wijsheidsliteratuur, Psalmen en Profeten)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.2 Een analyse van de distributie en het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.2.2 Vertrouwen

(a) batach, betach en mibtach

- (1) Vanzelfsprekende geborgenheid
- (2) Vals gevoel van geborgenheid
- (3) Geborgenheid in en bij God

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.1 Hoop

tiqvah en qavah = 9x in Spreuken

Een rechtvaardige heeft vreugde te verwachten,
een goddeloze hoeft op niets te hopen (*tiqvah*). (Spr 10,22)

Wanneer een goddeloze sterft, gaat al zijn hoop (*tiqvah*) verloren,
van zijn rijkdom hoeft hij niets te verwachten. (Spr 11,7)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

Wat een rechtvaardige verlangt, brengt niets dan goeds,
wat een goddeloze hoopt (*tiqvah*), roept slechts woede op. (Spr 11,23)

Tuchtig je zoon, dan is er hoop (*tiqvah*),
zo voorkom je dat hij de dood vindt. (Spr 19,18)

Zeg niet: 'Ik zal dat kwaad vergelden,'
Wacht (*qvavah*) op de HEER, Hij zal je helpen. (Spr 22,20)

Wees niet jaloers op zondaars,
heb altijd ontzag voor de HEER.
Dan heb je een toekomst,
je hoop (*tiqvah*) gaat niet verloren. (Spr 23,17-18)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

Zie wijsheid als de honing voor je leven.
Als je wijsheid vindt, heb je een toekomst,
je hoop (*tiqvah*) gaat niet verloren. (Spr 24,14)

Ken je iemand die zichzelf veel wijsheid toedicht?
Voor een dwaas is er meer hoop (*tiqvah*) dan voor hem. (Spr 26,12)

Heb je weleens iemand gezien die altijd met zijn woorden klaarstaat?
Voor een dwaas is er meer hoop (*tiqvah*) dan voor hem. (Spr 29,20)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.1 Hoop

(a) Het contrast tussen rechtvaardigen en goddelozen

Een rechtvaardige heeft vreugde te verwachten (*tocheleth*), een goddeloze hoeft op niets te hopen (*tiqvah*). (Spr 10,22)

Wat een rechtvaardige verlangt, brengt niets dan goeds, wat een goddeloze hoopt (*tiqvah*), roept slechts woede op. (Spr 11,23)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.1 Hoop

(b) Hoop en dood

Wanneer een goddeloze sterft, gaat al zijn hoop (*tiqvah*) verloren, van zijn rijkdom hoeft hij niets te verwachten. (Spr 11,7)

Tuchtig je zoon, dan is er hoop (*tiqvah*), zo voorkom je dat hij de dood vindt. (Spr 19,18)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.1 Hoop

(c) Geen hoop voor de hoogmoedigen

Ken je iemand die zichzelf veel wijsheid toedicht?

Voor een dwaas is er meer hoop (*tiqvah*) dan voor hem. (Spr 26,12)

Heb je weleens iemand gezien die altijd met zijn woorden klaarstaat?

Voor een dwaas is er meer hoop (*tiqvah*) dan voor hem. (Spr 29,20)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.1 Hoop

(d) Wijsheid en ontzag voor de Heer als voorwaarden voor hoop

- 'ontzag voor de Heer' (יְרֵאָת יְהוָה [*yirat adonai*]).

⇒ 17x in Spreuken

⇒ Rode draad (*cfr.* Ontzag voor de Heer is het begin van de wijsheid. [Spr 1,7])

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.1 Hoop

(d) Wijsheid en ontzag voor de Heer als voorwaarden voor hoop

Wees niet jaloers op zondaars,
heb altijd ontzag voor de HEER.
Dan heb je een toekomst,
je hoop (*tiqvah*) gaat niet verloren. (Spr 23,17-18)

Zie wijsheid als de honing voor je leven.
Als je wijsheid vindt, heb je een toekomst,
je hoop (*tiqvah*) gaat niet verloren. (Spr 24,14)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.2 Vertrouwen

batach, *betach* en *mibtach* = 18x in Spreuken

Maar wie naar mij [= Wijsheid] luistert zal veilig (*betach*) zijn,
hij hoeft geen angst te hebben voor het kwaad. (Spr 1,33)

Vertrouw (*batach*) op de HEER met heel je hart,
steun niet op eigen inzicht. (Spr 3,5)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

Je zult veilig (*betach*) je weg kunnen gaan,
nergens zul je struikelen. (Spr 3,23)

Behandel hem [= je naaste] niet zo schandalig
terwijl hij zijn vertrouwen (*betach*) in je heeft gesteld. (Spr 3,29)

Wie onberispelijk leeft, gaat een veilige (*betach*) weg,
wie op kronkelpaden gaat, wordt ontmaskerd. (Spr 10,9)

Wie borg staat voor een vreemde, ondervindt veel schade,
wie zo'n handslag vermijdt, weet zich veilig (*batach*). (Spr 11,15)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

Wie vertrouwt (*batach*) op zijn rijkdom is als vallend blad,
de rechtvaardige is als fris, jong loof. (Spr 11,28)

Een wijze is voorzichtig, hij gaat het kwaad uit de weg,
een dwaas is roekeloos, en waant zich nog veilig (*batach*) ook. (Spr 14,16)

Ontzag voor de HEER geeft een krachtig vertrouwen (*mibtach*),
het biedt je kinderen een schuilplaats. (Spr 14,26)

Wie goed luistert, zal het goed vergaan,
wie op de HEER vertrouwt (*batach*) is gelukkig. (Spr 16,20)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

Een wijze overwint een stad vol keurtroepen,
hij haalt het bolwerk neer waarop zij vertrouwen (*mibtach*). (Spr 21,22)

Jou laat ik ze [= de gezegden van de wijzen] horen, nu,
opdat je op de HEER vertrouwt (*mibtach*). (Spr 22,19)

Vertrouwen (*mibtach*) op een onbetrouwbaar mens in tijden van nood
is als eten met een rottend gebit, lopen met een verzwikte enkel. (Spr 25,19)

Een goddeloze vlucht, zelfs als niemand hem opjaagt,
een rechtvaardige voelt zich veilig (*batach*) als een leeuw. (Spr 28,1)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

Wie zelfzuchtig is, ontketent ruzie,
wie op de HEER vertrouwt (*batach*), leeft in voorspoed.
Wie op zijn eigen verstand vertrouwt (*batach*) is een dwaas,
wie wijsheid als leidraad heeft, ontsnapt aan alle gevaar. (Spr 28,25-26)

Angst voor mensen is een valstrik,
wie op de HEER vertrouwt (*batach*), weet zich veilig. (Spr 29,25)

Haar man vertrouwt (*batach*) op haar
en zal daar rijkelijk bij winnen. (Spr 31,11)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.2 Vertrouwen

(a) veilig, veilig zijn of zich veilig voelen

Je zult veilig (*betach*) je weg kunnen gaan,
nergens zul je struikelen. (Spr 3,23)

Wie onberispelijk leeft, gaat een veilige (*betach*) weg,
wie op kronkelpaden gaat, wordt ontmaskerd. (Spr 10,9)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.2 Vertrouwen

(b) Seculiere connotatie

Behandel hem [= je naaste] niet zo schandalig
terwijl hij zijn vertrouwen (*betach*) in je heeft gesteld. (Spr 3,29)

Wie borg staat voor een vreemde, ondervindt veel schade,
wie zo'n handslag vermijdt, weet zich veilig (*batach*). (Spr 11,15)

Vertrouwen (*mibtach*) op een onbetrouwbaar mens in tijden van nood
is als eten met een rottend gebit, lopen met een verzwikte enkel. (Spr 25,19)

Haar man vertrouwt (*batach*) op haar
en zal daar rijkelijk bij winnen. (Spr 31,11)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.2 Vertrouwen

(c) *Vertrouw enkel op Wijsheid en op God*

Vertrouw (*batach*) op de HEER met heel je hart,
steun niet op eigen inzicht. (Spr 3,5)

Wie goed luistert, zal het goed vergaan,
wie op de HEER vertrouwt (*batach*) is gelukkig. (Spr 16,20)

Wie zelfzuchtig is, ontketent ruzie,
wie op de HEER vertrouwt (*batach*), leeft in voorspoed.

Angst voor mensen is een valstrik,
wie op de HEER vertrouwt (*batach*), weet zich veilig. (Spr 29,25)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.2 Vertrouwen

(c) *Vertrouw enkel op Wijsheid en op God*

Vertrouw (*batach*) op de HEER met heel je hart,
steun niet op eigen inzicht. (Spr 3,5)

Wie op zijn eigen verstand vertrouwt (*batach*) is een dwaas,
wie wijsheid als leidraad heeft, ontsnapt aan alle gevaar

Wie vertrouwt (*batach*) op zijn rijkdom is als vallend blad,
de rechtvaardige is als fris, jong loof. (Spr 11,28)

2. Hoop en vertrouwen in Spreuken

2.3 Een analyse van het gebruik van de concepten hoop en vertrouwen in het Oude Testament

2.3.2 Vertrouwen

(c) *Vertrouw enkel op Wijsheid en op God*

Ontzag voor de HEER geeft een krachtig vertrouwen (*mibtach*), het biedt je kinderen een schuilplaats. (Spr 14,26)

Jou laat ik ze [= de gezegden van de wijzen] horen, nu, opdat je op de HEER vertrouwt (*mibtach*). (Spr 22,19)

Een goddeloze vlucht, zelfs als niemand hem opjaagt, een rechtvaardige voelt zich veilig (*batach*) als een leeuw. (Spr 28,1)

3. Conclusie

(1) Hoop

- Enkel rechtvaardigen mogen hoop koesteren
- 2 voorwaarden: ontzag voor de Heer + wijsheid
- ⇔ goddelozen

(2) Vertrouwen

- Ontzag voor de Heer => groeiend vertrouwen
 - Vertrouw enkel op de Heer en op wijsheid
- ⇒ Gelukkig leven!

VEEL DANK!!!